JAARGANG 51, NO.2, maart 2021

DIDACTIEF Special

OPINIE EN ONDERZOEK VOOR DE SCHOOLPRAKTIJK

Het riskante brein
Waarom pubers zich zo makkelijk laten verleiden

Geldeducatie op school
Must of moetje?

Taboe
Leren praten over geld in 3 lessen

Financiële geletterdheid

in samenwerking met
Wijzer in geldzaken
Ga naar www.wijzeringeldzaken.nl

Colofon

Deze special is gemaakt in samenwerking met *Wijzer in geldzaken*, een initiatief van het ministerie van Financiën, waarin partners uit de financiële sector, de wetenschap, de overheid en onderwijs-, voorlichtings- en consumentenorganisaties hun krachten bundelen om Nederland financieel fitter te maken. Meer weten? Kijk op wijzeringeldzaken.nl

Coördinatie en eindredactie:
Suzanne Elferink (Wijzer in geldzaken) en Paulien de Jong (Didactief)
Coverfotografie: Shutterstock
Vormgeving: FIZZ Marketing & Communicatie

Aan deze special werkten mee:
Aisa Amagir, Annette van der Laan, Arjan Vliegenthart, Barbara Braams, Eric Derks, Erik van Dijk, Karin Kappers, Karin Radstaak, Kubra Aksoy, Maarten Bos, Ruscha Wijdeveld, Wilco van Dijk, Wopke Hoekstra.

Voor meer informatie over specials kunt u zich wenden tot de redactie van Didactief, Panamalaan 1L 1019 AS Amsterdam, tel. 06 20 61 20 70, www.didactiefonline.nl, redactie@didactiefonline.nl

De redactie dankt de volgende sponsor:

Wijzer in geldzaken
Ga naar www.wijzeringeldzaken.nl

Doe ook mee!

De Week van het geld

Wijzer in geldzaken organiseert dit jaar de 10e Week van het geld, met als thema:
Goed omgaan met geld is goud waard!
Tijdens de Week van het geld wordt op basisscholen, middelbare scholen en mbo's in heel Nederland aandacht besteed aan leren omgaan met geld. De projectweek heeft als doel om financiële vaardigheden structureel aan bod te laten komen in het onderwijs en financiële weerbaarheid bij jongeren te vergroten. Vanwege COVID-19 vinden de activiteiten van de Week van het geld online plaats, vanuit onze eigen Studio Week van het geld, met o.a. een geldlessenproeverij.

Wanneer 22-26 maart 2021
Thema Goed omgaan met geld is goud waard
Kosten deelname is gratis
Meer informatie weekvanhetgeld.nl

week van het geld
Initiatief van Wijzer in geldzaken

Financiële geletterdheid

Bijna 20 procent van de Nederlandse leerlingen is onvoldoende financieel geletterd. Ze weten zich geen raad met phishing mail en hebben moeite met het lezen van een salarisstrook. Om hen voor te bereiden op een toekomst waarin zij weloverwogen financiële keuzes maken is het aanleren van financiële vaardigheden hard nodig. In deze special lees je bevindingen uit onderzoek en ervaringen met financiële educatie in het (voortgezet) onderwijs.

4 ‘Financiële educatie in het curriculum’
Onderzoeker en lerarenopleider economie **Aisa Amagir** interviewde jongeren, docenten en andere onderwijsexperts. Vooral vmbo-leerlingen blijken over weinig financiële kennis en vaardigheden te beschikken.

6 Geldles op CSG Willem de Zwijger
Economiedocent **Erik van Dijk** is fanatiek pleitbezorger van financiële educatie op school. ‘Veel jongeren hebben geen flauw benul van hoe ze verstandig met geld omgaan. Het interesseert me én baart me zorgen.’

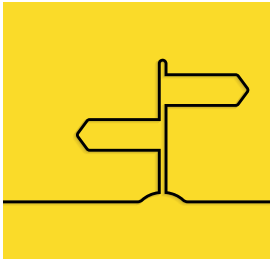

14 Hoe werkt het praktijkonderwijs?
Hoe geef je als praktijkschool goed invulling aan financiële educatie? Docent **Eric Derks** van het Sprongcollege in Deurne en leerplanontwikkelaar **Annette van der Laan** (SLO) wijzen de weg.

En verder:

8 Geldlessen: must of moetje? **10** Geld en het puberbrein
12 Peer education **16** Faits Divers

Jong geleerd is oud gedaan

Wopke Hoekstra,
minister van Financiën

Hoe ga je om met die influencer die jou op Instagram steeds weer aanmoedigt om dure designer-spullen aan te schaffen? En wat als je verslaafd bent aan een spelletje waarbij je moet betalen om in nieuwe levels te komen? Tot de corona-pandemie roet in het eten gooide, gaf ik elke maand gastlessen op scholen over geldzaken. Meestal was dat op basisscholen, maar af en toe ook in het voortgezet onderwijs.
Tijdens die lessen merkte ik steeds weer: geld is ingewikkelder dan vroeger. Ik zie het bij mijn eigen kinderen. Door het gebruik van de pinpas hebben zij zelden nog briefgeld of euromunten in handen. Daardoor is het moeilijker om de waarde van geld goed in te schatten. En op de smartphone kan je zelfs met maar een paar drukken op de knop aankopen doen. Dat is moeilijk te weerstaan, zeker als je niet direct merkt dat je spaarpot er leger van wordt.
Helaas krijgt niet iedereen van huis uit de financiële vaardigheden mee om goed met dat soort verleidingen om te gaan. Uit onderzoek (PISA 2015) blijkt dat 19 procent van de Nederlandse jongeren niet beschikt over de basisvaardigheden voor financiële geletterdheid. Daar ligt dus een taak voor scholen, voor leraren, voor u – de lezers van *Didactief*.

> ‘Helaas krijgt niet iedereen van huis uit financiële vaardigheden mee’

Dat begint al op de basisschool, maar is zeker zo belangrijk in het voortgezet onderwijs. Het is een periode in het leven van jongeren waarin ze vaak meer geld te besteden hebben en waarin ouders minder zicht hebben op hun gedrag. Het helpt hen bovendien niet alleen nu, maar ook in de toekomst. Door kinderen vanaf jonge leeftijd met geld te leren omgaan, help je hen op te groeien tot financieel weerbare volwassenen. Zoals bij veel zaken geldt hier ook zeker: jong geleerd is oud gedaan.
Gelukkig merk ik tijdens die gastlessen dat veel van de pubers het eigenlijk hartstikke goed doen. Een aantal heeft een baantje. Zo sprak ik een keer een groepje havo-leerlingen die werkten in een curry-restaurant. ‘Waar geven jullie je zuurverdiende centen aan uit?’ vroeg ik hen. Dat was aan eten in datzelfde curry-restaurant. Maar daarnaast spaarden ze ook een deel van hun loon. Toch hebben ook 14- en 15-jarigen al weleens zorgen over geld. Als ze bijvoorbeeld meer uitgeven dan ze eigenlijk van plan waren of een duur abonnement hebben aangeschaft. U als docent kunt hen helpen bij deze dilemma’s en zo voorbereiden op een financieel gezonde toekomst. Laten we geldeducatie daarom een vaste plek geven in het voortgezet onderwijs!

Hoe gaan leerlingen om met geld?
Lees in deze special de **6 mini-portretten** van Florian, Adil, Pavan, Jaimy, Maura en Peerke.

FLORIAN

‘Ik krijg 3,50 euro zakgeld per week. Dat mag ik vrij besteden, want kleding en schoenen betalen mijn ouders. Van mijn zakgeld koop ik nooit iets lekkers, want dat vind ik zonde. Ik spaar het liever op om af en toe LaQ speelgoed te kopen, een nieuw soort constructiespeelgoed. Mijn moeder bestelt dat online voor mij en daarvan maak ik mooie bouwwerken. Hoeveel zakgeld mijn vrienden krijgen weet ik niet. We hebben het er nooit over.’

Florian (11), groep 8, basisschool Paschalis

‘Neem financiële educatie **serieus**’

Financiële educatie is een ondergeschoven kindje. Dat moet anders, want leerlingen kunnen er veel baat bij hebben, vooral in het vmbo. ‘Kies voor structurele inbedding in het curriculum en focus niet alleen op feitenkennis,’ aldus **Aisa Amagir**, onderzoeker bij het Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding van de Hogeschool van Amsterdam.

Al jaren waarschuwen financiële experts over de toegenomen kwetsbaarheid van jongeren als het gaat om financiën. Niet alleen weten ze vaak weinig van de complexe financiële werkelijkheid waarin ze belanden zodra ze achttien worden, ook is de drempel om geld te lenen verlaagd en bouwen ze makkelijker een schuld op. Uit onderzoek van het Nibud in 2015 bleek zelfs dat meer dan een derde van de jongeren in het mbo een schuld heeft, los van hun studielening.
Aisa Amagir, onderzoeker en lerarenopleider economie bij de Hogeschool van Amsterdam, vroeg zich af in hoeverre financiële educatie kan bijdragen aan een verbetering van de situatie. Ze legde ruim 2.000 leerlingen een vragenlijst voor en interviewde jongeren, docenten en andere onderwijsexperts. Een van de uitkomsten is dat vooral vmbo-leerlingen over weinig financiële kennis en vaardigheden beschikken. Verrassend zijn de schulden onder mbo’ers dan misschien ook niet.

Welke hiaten zag u bij vmbo-leerlingen?
‘Ze hebben onder meer moeite met concepten als “samengestelde interest” of “risico afdekken”. Ook weten ze bijvoorbeeld niet hoe ze uitgaven moeten prioriteren. Wat moeten ze eerst betalen: de huur of internetrekening? Daar komen ze niet altijd uit. Havo/vwo-leerlingen hebben minder van zulke problemen. Een andere invulling van het onderwijsaanbod kan een deel van de oplossing zijn, met minder nadruk op feitenkennis en meer aandacht voor houding en gedrag.’

Ook zet Amagir vraagtekens bij de vroege selectie: ‘Als vmbo-leerlingen langer de kans krijgen om zich op te trekken aan havo- of vwo-leerlingen, gaan hun burgerschapsvaardigheden erop vooruit, bleek onder meer uit onderzoek van Herman van der Werfhorst. Dat kan ook goed gelden voor hun financiële vaardigheden.’ Het meest recente PISA-onderzoek ondersteunt haar opvatting: het verschil in financiële kennis tussen de laagst en hoogst presterende leerling in Nederland is groter dan in OESO-landen waar de selectie voor het middelbaar onderwijs later plaatsvindt. ‘Nederlandse scholen kunnen tegenwicht bieden met de brede brugklas, waarin leerlingen uit diverse onderwijstypen een jaar of langer bij elkaar zitten.’
Maar onderwijs is niet het hele verhaal. ‘Veel hangt af van wat jongeren van huis uit meekrijgen,’ benadrukt Amagir. Tijdens haar onderzoek zag ze dat veel ouders de vaardigheden missen om kun kinderen goed te

Hoe breng je financiële educatie naar een hoger plan?

- Integreer financiële educatie in het curriculum: zorg voor een **doorlopende leerlijn** met aandacht voor specifieke levensgebeurtenissen (*life events*).
- Kies voor een **‘holistische’ benadering** in de les: breng leerlingen niet alleen feitenkennis bij, maar schenk ook aandacht aan houding en gedragsaspecten. Laat leerlingen bijvoorbeeld uitrekenen hoeveel geld ze jaarlijks aan RedBull uitgeven om gewoontegedrag in kaart te brengen.
- Combineer expliciete instructie met **ervaringsleren**: leg duidelijk uit wat je van leerlingen verwacht, maar stimuleer ze ook om na te denken over hun eigen situatie. Laat ze bijvoorbeeld een persoonlijk spaardoel formuleren en uitleggen hoe ze dat kunnen bereiken.
- Stimuleer dat leerlingen **met elkaar** over geldzaken praten: laat ze bijvoorbeeld in een groepsopdracht uitzoeken welke zorgverzekering geschikt voor ze kan zijn.

Tekst: Winnifred Jelier
Beeld: Omri Raviv

Aisa Amagir: 'Vaak blijkt financiële educatie nu nog iets wat een economiedocent er even bij doet.'

leren omgaan met geld. 'Kinderen die opgroeien in een gezin met veel schulden, zien bijvoorbeeld dat hun ouders door de stress soms nauwelijks helder kunnen nadenken en daardoor verkeerde beslissingen nemen. Ze kunnen onbesuisd geld uitgeven, terwijl ze juist voorzichter moeten zijn.'
Ook schaamte voor armoede kan volgens Amagir in de weg zitten. Zo vertonen ouders die zich schamen voor hun financiële situatie, vaker gedrag dat past bij een 'demonstratieve consumptie', uitgaven die vooral bedoeld zijn om te laten zien dat je een bepaalde status hebt. Voor de buitenwereld lijkt de situatie dan misschien onder controle, maar eigenlijk verslechtert de situatie alleen maar.

Leerlingen van hoogopgeleide moeders zijn juist in het voordeel: zij beschikken over meer financiële kennis, bleek uit uw onderzoek. Hoe zit dat?
'Hoogopgeleide ouders praten thuis vaker over geld, of ze nu een laag of hoog inkomen hebben, waardoor hun kinderen beter beseffen hoe je met geld omgaat. In de praktijk zijn dit vaak de moeders: zij nemen nog altijd het grootste deel van de opvoeding op zich.'

Financiële geletterdheid zou volgens Amagir minder afhankelijk moeten zijn van de thuissituatie: 'Vooral in deze tijd, waarin de overheid steeds meer verantwoordelijkheid bij de burger legt en het keuzeaanbod overweldigend kan zijn, is het belangrijk dat jongeren zelfstandig financiële beslissingen leren nemen.'

Wat kunnen scholen doen om de financiële geletterdheid van hun leerlingen op een goed niveau te brengen?
'Vaak blijkt financiële educatie nu nog iets wat een economiedocent er even bij doet. Dit geldt zowel op het vmbo als in het havo/vwo-onderwijs. Dat is geen goed uitgangspunt. Je kunt financiële educatie beter een vast onderdeel maken van het schoolbrede curriculum. Financiële geletterdheid heeft niet alleen raakvlakken met economie, maar ook met bijvoorbeeld maatschappijleer en wiskunde.
En richt je niet alleen op kennisoverdracht, maar ook op houding en gedrag. Anders weten je leerlingen misschien uiteindelijk wel waartoe een verzekering dient, maar niet hoe zij er zelf een moeten kiezen.' ■

Aisa Amagir, 'You can't just spend all the money you have': Financial literacy education among young students in the Netherlands. Proefschrift Universiteit van Amsterdam, 2020.

SpaarWijs in 8 lessen

Waar geven we geld aan uit? Waarom kopen we zoveel spullen van bepaalde merken? Hebben influencers invloed op wat je koopt? Vragen als deze komen aan bod in het financieel-educatieprogramma SpaarWijs, dat Aisa Amagir ontwikkelde en testte onder ruim 700 leerlingen in vmbo-3. Tijdens acht lessen bespreken leerlingen diverse situaties over geld en kijken ze kritisch naar hun eigen financiële gedrag. Dat blijkt nuttig: door het programma zijn leerlingen meer bereid om te sparen en minder uit te geven, worden ze gestimuleerd een inkomen te verdienen en praten ze voortaan makkelijker over financiën.
> geldlessen.nl

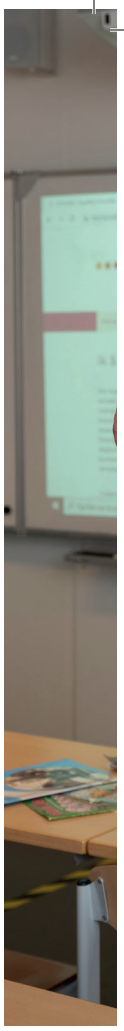

‘Kost lenen zoveel?’

Economiedocent Erik van Dijk heeft een missie: leerlingen een stevige basis bijbrengen als het gaat om financieel verstandig gedrag. Met het **lessenpakket** ‘Ik & Geld’ maakt hij tweedeklassers bewust en financieel vaardig.

‘Wat is dat meneer, een gat in je hand?’ vraagt een jongen uit de middelste rij. ‘Dat je niet met geld kunt omgaan,’ antwoordt een klasgenoot direct. ‘Zo ongeveer,’ stemt economiedocent Van Dijk in, ‘maar dan vooral in de zin dat je veel te makkelijk geld uitgeeft. Heeft iemand daar weleens last van?’ Aarzelend gaan er een paar vingers omhoog. ‘Dat kan lastig zijn,’ vervolgt hij. ‘Je kunt geld uitgeven aan allerlei dingen. Roep eens iets?’ Eten, kleding, cadeautjes, maar vooral de mobiele telefoon blijkt een belangrijke kostenpost in de klas. Op de vraag hoevéél leerlingen maandelijks uitgeven, weet eigenlijk niemand het antwoord. Maar voor Van Dijk daarop doorgaat, is het eerst tijd voor een serie stellingen. Het is stil in de klas als de leerlingen achter hun laptop hun mening geven over verschillende aspecten rond het uitgeven van geld.

‘Veel jongeren hebben geen flauw benul van geld’

Stevige bodem

We zijn op **CSG Willem de Zwijger** in Schoonhoven. Tijdens zijn les aan de tweede klas van het vmbo behandelt de economiedocent de module ‘Mijn uitgaven’, onderdeel van het lespakket ‘Ik & Geld’. Van Dijk is al jarenlang fanatiek pleitbezorger van financiële educatie op school. ‘Sinds ik docent economie ben (2007, red.), valt het me op dat veel jongeren geen flauw benul hebben van hoe ze verstandig met geld omgaan. Het interesseert me en baart me zorgen tegelijk. Inmiddels is bekend dat de schuldenproblematiek onder de jeugd hand over hand toeneemt. Ik ben daarom aangehaakt bij *Wijzer in geldzaken* om mee te denken over oplossingen. Ik zie het als mijn taak leerlingen een stevige bodem mee te geven, waar ze straks een gezonde financiële huishouding op kunnen bouwen.’

‘Klaar meneer!’ Van Dijk beëindigt zijn ronde door de klas en tovert op het digibord de percentages tevoorschijn bij de antwoorden die de klas gaf. ‘Dertig procent van jullie weet wat hij per maand kan uitgeven,’ pikt hij er eentje uit. ‘Weten jullie nog dat we het vorige week hadden over je inkomsten? Heeft iemand na de les op een rijtje gezet wat je binnenkrijgt? Als je dat weet, weet je ook hoeveel je kunt uitgeven. Het is net als bij je mobiele bundel: als het op is, is het op.’ ‘Maar soms wil ik gewoon dingen kopen,’ zegt Jochem* die achter in de klas zit. ‘Je kunt toch ook lenen?’ vult zijn buurman aan. ‘Aha! Daar kom ik zo op terug,’ zegt Van Dijk. ‘Jochem, kwam jij eerder misschien uit de quiz als big spender?’ Gelach. ‘Jongens, ik snap dat het leuk is om dingen te kopen. En daar is ook niks mis mee. Maar het is belangrijk dat je goed nadenkt. Omgaan met geld gaat altijd over keuzes maken. Want wat gebeurt er als je meer uitgeeft dan je hebt?’ ‘Dan heb je minder dan niks, meneer.’ ‘Precies! Dan kom je in de schulden.’ De lesstof vertelt er meer over. In de twintig minuten die volgen, vult geroezemoes de ruimte terwijl leerlingen zich in kleine groepjes buigen over een werkblad.

Geldtype-quiz

Binnen Willem de Zwijger staat Van Dijk naast ‘wandelende rekenmachine’, bekend als de man van het verstandig omgaan met geld. ‘Ik ben altijd bezig met leuke activiteiten rond dit thema. In de Week van het geld trek ik de kar. Ik doe bijvoorbeeld de Geldtype-quiz met de leerlingen en deel in de hele school de GeldChecker uit: de geldkrant van het Nibud voor jongeren. Daar plak ik een stickertje op met mijn gegevens, want leerlingen mogen altijd bij me aankloppen als ze hierover vragen hebben. Laatst vroeg ik vijfhonderd exemplaren van een speciale editie van de Dagobert Duck (zie kader) aan; gemaakt in samenwerking met Wijzer in geldzaken. Ze vliegen hier weg.’ Ook over het lespakket ‘Ik & Geld’ is Van Dijk enthousiast. ‘In vijf lessen van elk één lesuur leren jongeren over de belangrijkste on-

Tekst: Carolien Drijfhout
Beeld: De Beeldredaktie

Erik van Dijk: 'Ik weet dat roosters vol zitten, maar dit is zó belangrijk dat het prioriteit verdient.'

derwerpen rond financiën. De lessen zijn actueel en los van elkaar in te zetten. Leuk vind ik dat het interactief is en inhaakt op de mening van leerlingen zelf. Hoe zij denken over financiën is een interessant beginpunt van een discussie.'
Beloofd is beloofd: in het laatste deel van de les komt Van Dijk terug op het onderwerp lenen. 'Doe het niet,' is zijn boodschap. 'Voor een huis toch wel?' vraagt Eline vooraan. 'Inderdaad, voor een huis sluit je een hypotheek af, en dat is een lening. Maar dat is wat mij betreft dan ook de enige goede reden. Echt, probeer het te vermijden. Want lenen…' 'kost geld,' kopt Emma in. 'Ja! Laten we dat eens verder uitzoeken. Stel, ik sluit een lening af van tienduizend euro om een nieuwe auto te kopen…' Vijf minuten later is de conclusie verbijsterend: kost lenen zoveel?

Missers delen

Voor Van Dijk is het klip en klaar: financiële educatie moet een verplicht onderdeel worden in het curriculum. Zelf probeert hij minimaal één uur per week aan financiële kennis en vaardigheden te besteden. 'Ik weet dat roosters vol zitten, maar dit is zó belangrijk dat het prioriteit verdient.' Naast de module in het tweede leerjaar, komt Van Dijk in de daaropvolgende jaren op het onderwerp terug. 'Het is belangrijk hierin stap voor stap met jongens en meiden op te lopen. Door regelmatig te herhalen, beklijft het beter.' Hij merkt dat leerlingen ervoor open staan. 'Zeker wanneer je de stof vertaalt naar hun eigen leven en toekomst. Met een geintje en empathie probeer ik het luchtig te houden. We lachen wat af. Ik ben ook open over mijn eigen financiële keuzes en de missers die ik soms heb gemaakt. Zoals die keer dat ik op marktplaats iets kocht wat nooit is opgestuurd. Dat brengt het dichtbij.' Dat financiële educatie effect heeft, staat voor Van Dijk vast. 'Ik zie ogen langzaam opengaan en merk dat er bij derde- en vierdeklassers veel is blijven hangen. Dat geeft me vertrouwen dat jongeren met een goede basis hier van school gaan.' ■

'Met een geintje probeer ik het luchtig te houden'

**De namen van de leerlingen zijn niet hun echte namen.*

> *Meer over het lespakket 'Ik & Geld': ikengeld.nl*
> *Kijk op geldlessen.nl voor **lesmateriaal en gastlessen** voor basisonderwijs, speciaal onderwijs, voortgezet onderwijs en mbo.*

ADIL

'Ik krijg geen vast bedrag aan zakgeld. Als ik geld nodig heb voor uitgaan of drinken op school, vraag ik het thuis. Zo krijg ik gemiddeld 10 euro per week, ik probeer daar zo lang mogelijk mee te doen. Ik mag dit vrij besteden. Dat vind ik best lastig. Wat helpt is dat we op school in de les Economie praten over geld. Zo behandelen we nu een hoofdstuk over inkomen waar iedereen van leert. Met mijn docent heb ik het regelmatig over sparen. Als ik zou sparen is dat voor studie, mijn autorijbewijs of gewoon voor "later". Ik denk dat als je werkt, je makkelijker spaart.' **Adil (15), 3 vmbo Hervormd Lyceum West**

Gratis de speciale editie van de Dagobert Duck voor de Week van het geld ontvangen? Bestellen kan via: onderwijsinformatie.nl/weekvanhetgeld

© Disney

Geldlessen op school: Must of moetje?

Geldlessen zijn hard nodig om jongeren en jongvolwassenen uit de schulden te houden, zo blijkt uit onderzoek. Het Nibud pleit al jaren voor financiële educatie als verplicht onderdeel in **het curriculum**. Maar hoort dit wel in het onderwijs thuis? Vier deskundigen, vier meningen.

DE BUDGETEXPERT
directeur | Nibud | Utrecht

Arjan Vliegenthart: 'Uit onderzoek blijkt dat jongeren veel moeite hebben grip op hun geld te houden. Meer dan een kwart van de 18- tot 35-jarigen heeft betalingsproblemen. Daarom pleiten wij voor financiële educatie in de schoolbanken. Vanaf hun achttiende verwachten we veel van jonge mensen. Ineens wordt hun handtekening goud waard en kunnen ze allerlei contracten afsluiten en schulden aangaan. Ontzettend belangrijk dus dat ze weten waar ze ja en nee tegen zeggen. Je kunt hen niet zomaar

'Natuurlijke volgende stap'

in het diepe gooien en verwachten dat ze, zonder zwemles, gelijk boven water blijven. Natuurlijk ligt er op dit vlak een grote verantwoordelijkheid bij ouders. Geldlessen zijn wat mij betreft dan ook aanvullend op en zeker niet in plaats van financiële educatie thuis. Maar we zien ouders worstelen op dit vlak. Tegelijk heerst er een groot taboe onder jongeren als het gaat om praten over geld. Ze schamen zich als ze niet die nieuwste telefoon of de "juiste" kleding kunnen kopen. Daarom is het belangrijk dit gesprek ook in de *peergroup* te voeren (Zie ook pagina 12, red.).
Ik kan me de verzuchting van het onderwijs goed voorstellen: wéér iets erbij. Maar schulden kosten onze maatschappij heel veel, en dan bedoel ik vooral qua leed. Het is een probleem dat maatschappij-breed aandacht verdient. Ik vind het een natuurlijke volgende stap dat ook het onderwijs daaraan bijdraagt. Waarschijnlijk ter vervanging van iets anders, maar dat is niet aan mij. Gelukkig pakken verschillende scholen het al op. Maar met een vaste plek in het curriculum, geef je er structureel plaats aan en dat is belangrijk.'

DE BASISSCHOOLLEIDER
schooldirecteur |
OBS De Erasmus | Haarlem

Ruscha Wijdeveld: 'Financiële educatie is wat mij betreft de verantwoordelijkheid van ouders. Als directeur van een basisschool maak ik me er sterk voor ons curriculum te bewaken. Er wordt de laatste jaren nogal wat over de schutting gegooid; van seksuele voorlichting tot techniek, van *Warme Truiendag* tot *De Week van de Buren*. Geldles is ook weer zoiets. Begrijp me goed, het is niet dat ik het thema onbelangrijk vind. Maar op onze kleurrijke school hebben we onze tijd nodig om driehonderd leerlingen een goede basis bij te brengen. Dát is onze taak en die doen we goed. Als wij mee zouden doen

'Nóg een leerlijn? Nee!'

aan alle dingen waarvan de maatschappij vindt dat we het moeten doen, kunnen we geen gewone les meer geven. Echt, dan komt de basis in het gedrang. Laat staan wat het betekent voor de werkdruk van

Tekst: Carolien Drijfhout
Beeld: Shutterstock

leerkrachten. Ik vind het mijn verantwoordelijkheid mijn team daarin te beschermen. Aan de *Week van het geld* doen wij daarom niet mee. Aan de andere kant kan omgaan met geld prima aan bod komen in bestaande lessen of leerlijnen. Met Sinterklaas zijn we nog met de kinderen naar de supermarkt geweest om boodschappen te doen voor het pepernoten bakken. Zo leren ze wat iets kost en hoe je moet betalen. Kortom: waar we financiële educatie kunnen koppelen aan iets wat we toch al doen, is het mooi meegenomen. Maar een losse, verplichte leerlijn waarbij je ieder leerjaar voor elk kind weer een rits aan vaardigheden moet kunnen afvinken? Alsjeblieft niet.'

Marco Okhuizen

DE WETENSCHAPPER
bijzonder hoogleraar I
Universiteit Leiden

Wilco van Dijk, bijzonder hoogleraar Psychologische Determinanten van Economisch Keuzegedrag: 'Om mee te komen in onze participatiemaatschappij is het broodnodig dat kinderen al vanaf de basisschool leren verstandig met geld om te gaan. Zodat er een goede basis ligt op het moment dat ze het zelf moeten gaan doen. Vanuit onszelf maken we als mensen meestal niet de meest verstandige economische keuzes. Vandaag iets kopen is nu eenmaal

'Je voorkomt ongelijkheid'

aantrekkelijker dan sparen voor later. Nu het betalingsverkeer grotendeels digitaal plaatsvindt, is geld uitgeven ook nog eens erg laagdrempelig. En daarbij is het financiële landschap complexer geworden. Van ziektekosten tot toeslagen en een studielening: zodra je achttien bent, moet je alles zelf regelen en krijg je te maken met talloze keuzeopties. Wie even niet oplet, kan zomaar in de schulden raken.
Ik vind het belangrijk dat kinderen financiële kennis opdoen en snappen hoe het systeem in Nederland werkt. Ze moeten weten welke risico's er zijn en waarom een buffer verstandig is. Naast kennis moeten ze ook vaardigheden leren, bijvoorbeeld om zelf goed te budgetteren en een spaarplan te maken. Door dit in het onderwijs aan te pakken, voorkom je ongelijkheid. Juist kinderen uit kwetsbare gezinnen krijgen vaak weinig kennis of goede voorbeelden mee. Waardoor zij ook op dit vlak weer een achterstand kunnen oplopen. Als je ouders dan ook nog eens niet veel draagkracht hebben, is vierhonderd euro schuld bij de telefoonmaatschappij meteen een flink probleem. Door kinderen op school al financieel vaardig te maken, geef je iedereen een eerlijke start.'

DE ECONOMIEDOCENT
docent economie |
Hervormd Lyceum West |
Amsterdam

Maarten Bos: 'Van mijn leerlingen krijgt, schat ik, maar zo'n tien procent zakgeld. De meesten hebben een makkelijke, onbezorgde houding ten opzichte van geld. 'Als ik iets nodig heb, dan vraag ik het gewoon.' Straks worden ze achttien en moeten ze het zelf doen. En dat in een tijd waarin de verleiding om geld te lenen en uit te geven,

'Belangrijker dan inflatie'

enorm is. Ik denk dat geldproblemen zeker op de loer liggen. Lange tijd was het de verantwoordelijkheid van ouders om kinderen financiële kennis en vaardigheden bij te brengen. Maar in het complexe landschap van vandaag kan je niet van alle ouders verwachten dat ze hun kinderen hier goed in ondersteunen. In de praktijk gebeurt dat in ieder geval onvoldoende. Dus vind ik dat scholen het moeten oppakken. Wat mij betreft met een vaste module binnen het vak economie. Natuurlijk moet daar een goed en efficiënt programma voor komen. Ik draai mee in het Europese project EUFIN, waarin wetenschappers en docenten geschikt lesmateriaal ontwikkelen en testen. Het afgelopen jaar testte ik bijvoorbeeld een online escaperoom. Daarin doen leerlingen financiële kennis op door aanwijzingen te verzamelen en uiteindelijk, het liefst sneller dan hun klasgenoten, een kluis te kraken. Die spelvorm werkte goed; leerlingen waren enthousiast. Het zou een mooie afsluiter kunnen zijn van een bredere module. Ik snap dat niet iedereen staat te springen om meer verplichte lesstof. Maar in 3-mavo kan ik er prima tijd voor maken. Uiteindelijk is financiële geletterdheid voor zestienjarigen belangrijker dan kennis van inflatie of arbeidsproductiviteit. Dit gaat henzelf aan.' ■

Geld + puberbrein = risky business

Jongeren vinden het vaak lastig om impulsen te beheersen en zijn extra gevoelig voor beloningen, blijkt uit breinonderzoek. Goed met geld omgaan kan daardoor uitdagend zijn, vooral zodra jongeren achttien worden en zelfstandig geld mogen lenen, vertelt **Barbara Braams**, hersenonderzoeker bij de Vrije Universiteit Amsterdam.

Jongeren beseffen vaak goed hoe verantwoord geldgebruik eruit ziet. Maar lopen ze met hun vrienden door de stad en zien ze een mooie jas in een etalage, dan is het een ander verhaal. Plotseling lijkt alles wat ze weten als sneeuw voor de zon verdwenen en zijn ze honderden euro's lichter. Hoe komt dat? Hersenonderzoeker Barbara Braams stelde vragen als deze centraal in haar onderzoek naar risicogedrag onder jongeren en verzamelde de belangrijkste inzichten in haar boek *Het riskante brein* (2017).

> 'Bij pubers is het beloningscentrum actiever dan ooit'

Waarom is er soms zo'n kloof tussen wat jongeren weten en wat ze doen?
'Bij jongeren is de prefrontale cortex nog niet helemaal uitontwikkeld. Dat is precies het deel in de hersenen dat verantwoordelijk is voor de executieve functies, zoals vooruit plannen, impulsbeheersing, het werkgeheugen en flexibiliteit. Tegelijkertijd is het beloningscentrum actiever dan ooit en laten jongeren zich extra snel verleiden tot bijvoorbeeld de aanschaf van een nieuwe jas. Ze weten vaak best dat iets misschien niet zo'n verstandig idee is, maar onder bepaalde omstandigheden vinden ze het lastig om hun impulsen onder controle te houden en zwichten ze gemakkelijk voor beloningen op de korte termijn. Ook volwassenen gaan soms natuurlijk overstag door iets moois in de etalage of een reclame op televisie, maar lang niet zo vaak als jongeren.'

Als het brein bij jongeren zo volop in ontwikkeling is, heeft het dan wel zin om ze thuis of op school verantwoordelijk gedrag bij te brengen?
'Het heeft absoluut zin om met jongeren te oefenen hoe je bijvoorbeeld goed met geld omgaat en ze te confronteren met mogelijke negatieve gevolgen van hun gedrag. Maar hoe intensief je jongeren moet begeleiden, valt op basis van hersenonderzoek niet te zeggen. Dat kan sterk per jongere verschillen.'

PAVAN

'Ik krijg geen zakgeld. De verleiding om alles uit te geven aan snoep is te groot. Dan is mijn zakgeld zó op! Ergens voor sparen vind ik moeilijk; een doel heb ik niet. Om met geld te leren omgaan vragen mijn ouders mij regelmatig een boodschap te doen en de uitgaven in een boekje te schrijven. Op de basisschool kreeg ik één keer voorlichting over geld. Ik denk dat voorlichting op de middelbare school effectief is. Zeker in deze digitale wereld, waarin je je minder bewust bent van de waarde van geld.'
Pavan (14), 3 havo, Lyceum Ypenburg

Tekst: Winnifred Jelier
Beeld: Shutterstock

JAIMY

'Wanneer ik iets te duur vind, koop ik het niet. "Op is op" leerde ik altijd. Nu ik nog thuis woon, heb ik maandelijks ongeveer 500 euro inkomsten uit zak- en kleedgeld en mijn bijbaan. Mijn studie en zorgverzekering betaal ik zelf. Sparen doe ik voor mijn vervolgopleiding en ik zet geld opzij voor mindere tijden. Zo had ik niet gerekend op een rekening voor studieboeken (eerder altijd gratis). Als je 18 wordt verandert er sowieso veel. Ik wil liefst geen geld lenen. Maar ik heb geen idee hoeveel ik in de toekomst nodig heb.'
Jaimy (18), onderwijsassistent in opleiding, Nova College

U kunt niet op basis van een hersenscan zien of een jongere vatbaar is voor excessieve uitgaven of financieel wangedrag?
'Met hersenonderzoek kun je alleen over grote groepen uitspraken doen en niet over individuen. Zo weten we dat de impulsbeheersing van jongeren op hun 18e sterk in ontwikkeling is. Ondertussen krijgen ze vanaf die leeftijd wel veel eigen verantwoordelijkheid toebedeeld. We moeten als samenleving afwegen of dat altijd even verstandig is.'

Welke risico's ziet u bijvoorbeeld als het gaat om geldgebruik?
'Jongeren kunnen nu op hun 18e zelfstandig een lening afsluiten, ze mogen rood staan en kunnen producten kopen of abonnementen afsluiten waarvoor ze pas later moeten betalen. Daarvoor hoef je niet naar de bank, dat kan gewoon via je mobiel. Juist voor jongeren kan dit een uitdagende situatie opleveren, weten we uit hersenonderzoek. Als wetenschappers informeren we beleidsmakers en politici hierover, zodat zij kunnen kijken welke andere wetgeving mogelijk is.'

Heeft breinonderzoek wel eens tot nieuwe maatregelen geleid?
'Niet op het gebied van financiën. Wel zijn in het strafrecht aanpassingen gemaakt voor jongvolwassenen die een misdaad hebben begaan. Zij kunnen nog onder het adolescentenrecht berecht worden wanneer het om zaken gaat waarin impulsbeheersing een belangrijke rol speelt.'

Wat kunnen we doen om jongeren te helpen?
'Actief financiële kennis en vaardigheden bijbrengen. Nu weten jongeren als ze 18 worden soms niet wat er op een salarisstrookje staat of waarom je een belastingaangifte doet terwijl ze daar wel mee te maken krijgen. Bij het kenniscentrum Nibud kun je als ouder of leraar terecht voor concrete adviezen. Zo kun je als ouder maandelijks in plaats van wekelijks zakgeld geven, zodat jongeren zelf uitgaven bewust moeten spreiden of anders na een week niets meer kunnen kopen. Op die manier laat je ze wennen aan het idee dat ze geld krijgen waar ze langere tijd mee moeten doen.'

'Impulsbeheersing is op je 18e sterk in ontwikkeling'

Sommige jongeren laten zich gebruiken als 'geldezel', ze stellen hun bankrekening beschikbaar aan criminelen in ruil voor een vergoeding. Is dat gedrag ook herleidbaar tot hun brein?
'Bij geldezels kunnen allerlei factoren een rol spelen. Die jongeren beseffen misschien niet goed wat er gebeurt of ze hebben zich laten overhalen door vrienden en doen het alleen om erbij te horen. Uitkomsten van hersenonderzoek kunnen hier geen houvast bieden. Te veel andere factoren zijn mogelijk van invloed.' ■

Barbara Braams, Adolescent risk taking: the influence of pubertal development, neural responses to rewards and social context. Proefschrift Universiteit Leiden, 2017.

Praat mon€y met me

Het gesprek aangaan over geld: MoneyWays deed het al in ruim 3.000 schoolklassen door heel Nederland. Binnen het onderwijsprogramma komen jonge rolmodellen in de klas om vanuit hun eigen ervaring te vertellen over geldzaken en zo het taboe te doorbreken. **Peer educator Kubra Aksoy** vertelt.

Kubra Aksoy is 28 en zit daarmee in haar laatste jaar als peer educator van MoneyWays. 'Mijn houdbaarheidstijd als *peer* zit er zo'n beetje op,' vertelt ze. 'De grens ligt bij 28. Jammer, maar ook begrijpelijk natuurlijk. Want het hele idee van peer education is dat er jonge mensen voor de klas staan die kunnen levelen met de leerlingen.' De afgelopen vier jaar stond Aksoy voor heel wat klassen om geldzaken bespreekbaar te maken. 'Praten over geld is voor veel jongeren nog taboe. Met MoneyWays willen we dat doorbreken en zo voorkomen dat er bij jongeren schulden of geldproblemen ontstaan. In drie lessen maken we jongeren bewust over hun gedrag en bereiden we hen voor op de toekomst.'

'Ik benadruk dat we elkaar blijven respecteren'

1 DE EERSTE LES

Inzicht in je eigen dagelijkse financiële gedrag staat centraal in les een. Hoe komen jongeren aan hun geld en waaraan geven ze het uit? 'Belangrijk is om eerst het ijs te breken,' vertelt Aksoy. Ze begint vaak met iets persoonlijks en een (actuele) stelling, zoals:

Do's en don'ts
bij gesprekken over geld

- Vertel vanuit je eigen ervaring.
- Wees open over je eigen dilemma's of blunders.
- 'Zend' niet alleen, maar stel ook vragen.
- Zorg dat je open vragen stelt (al kunnen eerst een paar gesloten vragen helpen om het ijs te breken).
- Kom met voorbeelden die aansluiten op de belevingswereld van de leerling.
- Praat zonder oordeel, voorkom termen als 'goed' of 'fout'.
- Houd rekening met eventuele gevoelens van schaamte of groepsdruk.

Tekst: Carolien Drijfhout
Beeld: Shutterstock

MAURA

'Ik krijg 4 euro zakgeld per week, net als de meesten in mijn klas. Na de pandemie hoop ik als oppas wat bij te verdienen. Voorheen bepaalden mijn ouders hoe ik mijn zakgeld besteedde. Nu ben ik daar vrij in, ook om te leren met geld om te gaan. Sparen doen mijn ouders voor mij. Ik geef graag geld uit, vooral aan cadeautjes of traktaties voor anderen. Ik moet dus goed op mijn rekening letten. Best lastig. Meestal bedenk ik achteraf pas wat ik heb uitgegeven. Ik zou het wel fijn vinden als er ook op school aandacht is voor omgaan met geld.' **Maura (12), brugklas, Amsfort College**

Ik geef in coronatijd meer geld uit dan normaal. De jongeren mogen inschatten of ze denken dat het bij mij klopt. Vervolgens vertel ik dat online spullen kopen voor mij een struikelblok kan zijn. Dat ik tijdens de lockdown bijvoorbeeld ineens veel bestellingen deed, terwijl het verstandiger was geweest om meer te sparen. Ik vraag jongeren wat zij daarvan vinden. Herken je het? Wat is jouw struikelblok? Waar geef jij makkelijk geld aan uit?'
Leerlingen of studenten aan het praten krijgen, in de ene klas is het lastig en in de andere klas gaat het vanzelf. In het begin zijn jongeren vaak nog terughoudend, is Aksoy's ervaring. 'Maar doordat wij zelf heel persoonlijke verhalen delen en aansluiten bij hun belevingswereld, komt er gauw meer openheid. Ik benadruk altijd dat geld een breed onderwerp is en dat de meningen erover mogen verschillen. Dat het belangrijk is dat we elkaar respecteren.'

2 DE TWEEDE LES

Centrale thema in de tweede les is 'keuzes maken'. 'Ik leg de klas dilemma's voor waar we samen over doorpraten. Wat doe je bijvoorbeeld als je met vrienden ergens wat gaat eten maar je geld is op? Leen je geld om nieuwe schoenen te kopen of niet? Ook hier kom ik weer met voorbeelden uit mijn eigen leven. Zo vertel ik hoe ik een paar jaar geleden het eigen risico van mijn zorgverzekering heel hoog had gezet, vanuit de gedachte dat ik toch nooit ziek ben. En precies dat jaar viel ik tijdens het schaatsen. In diezelfde periode kwamen er nog wat andere rekeningen bij, waardoor ik ineens 1.200 euro moest betalen. Ik vraag de leerlingen en studenten wat zij zouden doen in mijn situatie. Daar komen vaak leuke en open reacties op.'
In navolging van de *peers* delen leerlingen vervolgens ook zelf dilemma's. Er komen persoonlijke verhalen voorbij, bijvoorbeeld over schulden of verslavingen. 'Een jongen vertelde dat hij in de afgelopen paar jaar bijna 8.000 euro had gespendeerd aan games. En dat hij dat graag anders wilde. Kijk, dan heb je een goed gesprek.'

Ook de sociaal-emotionele aspecten van geld komen aan bod. Hoe voelt het als je weinig geld hebt? Of als je een onverstandige keuze hebt gemaakt? 'Omgaan met geld gaat over zoveel meer dan alleen kennis,' zegt Aksoy. 'De meeste financiële keuzes die jongeren maken, zijn gebaseerd op gevoel. Ze willen bijvoorbeeld niet buiten de boot vallen, of schamen zich voor het feit dat er thuis weinig geld is. We maken leerlingen bewust van de grote rol die bijvoorbeeld schaamte en groepsdruk kunnen spelen.'

3 DE DERDE LES

Les drie werpt een blik op de toekomst. Wat moet je weten als je achttien wordt, waar kan je tegenaan lopen? Studiefinanciering, huur, verzekeringen, bijbaantjes, loonheffing, belasting, toeslagen, het komt allemaal voorbij. 'Ik houd daarbij natuurlijk rekening met wat er leeft in de klas en laat leerlingen en studenten zelf onderwerpen kiezen waar ze dieper op in willen gaan. Ook in deze laatste les deelt Aksoy uit eigen ervaring. 'Ik vertel dat mijn ouders tot mijn 20e bijna alles voor me betaalden. En dat ik daarom geen flauw benul had wat me te wachten stond toen ik het uiteindelijk zelf moest doen. Gelukkig ben ik nooit echt in de problemen gekomen, maar fijn was het niet. Je kunt echt beter goed voorbereid zijn.'
Aksoy drukt leerlingen en studenten ook op het hart om vooral hulp te vragen als je het even niet meer weet. 'Zelf heb ik mijn broer vaak om advies gevraagd. Soms lijkt een probleem heel groot, maar door het te delen, wordt het vaak een stuk kleiner. Want de oplossing is simpeler dan je denkt.' ■

Landelijk lesprogramma MoneyWays is ontwikkeld door Diversion en het Nibud en is bedoeld voor leerlingen in de bovenbouw van het vmbo en de onderbouw van het mbo. Het wordt financieel mogelijk gemaakt door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
> moneyways.nl

Financieel wijzer in het

Hoe geef je als praktijkschool goed invulling aan financiële educatie? Het Sprongcollege in Deurne en SLO wijzen de weg.

KOOKLESSEN

'Leerlingen leren niet alleen koken, maar ook uitgaven plannen en boodschappen doen,' vertelt **Eric Derks**, docent en rekencoördinator van het Sprongcollege in Deurne. 'In de supermarkt vinden ze niet altijd alles of ze zien bij de groente alleen een kiloprijs staan. Hulp vragen vinden ze lastig. Dus pakken ze soms maar wat, waardoor ze te veel kosten maken of verkeerde producten meenemen. Ook in de rij bij de kassa kan het misgaan. Er wordt snel gescand en soms staan er ongedurige klanten in de rij, waardoor leerlingen bijvoorbeeld de kassabon vergeten die nodig is om de kas kloppend te houden. Dit soort situaties bespreken we in de klas. Ook oefenen we geregeld met geldsommen en hoofdrekenen tijdens de rekenles. Zo krijgen ze meer grip, raken ze minder snel afgeleid door externe prikkels en worden ze doelgerichter. We drukken ze op het hart dat hulp vragen getuigt van kracht.'

LOOPBAANORIËNTATIE

'De loopbaanoriëntatielessen gaan over zaken als werk, wonen en leren budgetteren. Hoe spaar je voor een vakantie? Hoeveel belasting betaal je over je loon? Zulke vragen nemen we stap voor stap door. Stel je wilt op reis naar Ibiza, waar geef je dan allemaal geld aan uit? En hoeveel moet je wekelijks sparen om komende zomer weg te kunnen? Koopwensen uitstellen is voor onze leerlingen vaak een uitdaging. Ze willen meteen die reis, mobiel of schoenen kunnen kopen. Sparen is iets waar ze veel moeite voor moeten doen. Door zo'n opdracht over vakanties laten we ze oefenen met uitgaven plannen en gaan ze beter begrijpen hoeveel het leven kost.'

Maatwerk met 4 onderwijs-onderdelen

MENTORAAT

'Tijdens de mentoruren bespreken we vaak financiële onderwerpen aan de hand van het Jeugdjournaal of de nieuwsbrieven van ProDemos. Alles kan ter sprake komen, van nieuwe overheidsregelingen tot fraudezaken en werkloosheid. Veel leerlingen praten alleen tijdens de mentorles over zulke kwesties. Hun ouders volgen lang niet altijd het nieuws en geloven soms eerder wat er op sociale media voorbij komt dan wat er in de krant staat, merken we. We proberen leerlingen kritisch te maken en helpen ze met het vinden van betrouwbare informatie. Sommige onderwerpen zijn vrij abstract en koppelen we daarom bewust aan de leefwereld van onze leerlingen. Welke partijen in onze woonplaats hebben bijvoorbeeld iets aan een extra steunpakket van de overheid? En wat betekent het voor de leerlingen zelf?'

GASTSPREKERS

'We merken dat leerlingen soms makkelijker praten met een gastspreker dan met hun docent. We nodigen zowel financieel experts als ervaringsdeskundigen uit. Zo kwam er laatst iemand die vertelde over zijn arbeidsongeschiktheid door een ongeluk en de gevolgen hiervan voor zijn financiële situatie. Dat verhaal maakte diepe indruk op onze leerlingen.'

PEERKE

'Op school hebben we les over omgaan met geld. Ik leer waarom sparen voor later handig is en hoe je dat doet. Zo kregen we eens een briefje van 100 euro monopoliegeld met de vraag hoe je dit zou besteden. Ik zou de helft sparen voor later. Nu spaar ik ook van mijn wekelijkse 5 euro zakgeld. Geef ik toch te veel geld uit, dan geven mijn ouders dat wel aan.'
Peerke (17), 4e klas praktijkonderwijs Sprongcollege

Tekst: Winnifred Jelier
Beeld: Shutterstock

praktijkonderwijs

Themakaarten met 4 lesthema's

Wil je meer grip op financiële educatie? Vier themakaarten* voor het praktijkonderwijs en vmbo bb/kb van SLO bieden uitkomst. Elke kaart omvat één lesthema, benoemt de belangrijkste vaardigheden en tipt handige oefeningen voor in de klas en thuis. Leerplanontwikkelaar **Annette van der Laan** licht toe wat de thema's behelzen.

INKOMSTEN VERWERVEN

'Wat is het minimumloon? Hoeveel verdien je netto? Vragen als deze komen aan de orde binnen het lesthema "Inkomsten verwerven". Als docent kun je bijvoorbeeld met leerlingen uitzoeken hoeveel een jongere voor een bijbaan hoort te verdienen en berekenen hoeveel iemand maandelijks nodig heeft. Daarmee train je onder meer executieve functies als werkgeheugen en organisatievermogen. Het werkgeheugen gebruik je bijvoorbeeld ook om al hoofdrekenend te bepalen hoeveel korting je krijgt. En organisatievermogen heb je nodig voor financieel overzicht en het prioriteren van uitgaven.'

GELDZAKEN ORGANISEREN

'Dit lesthema gaat over geld beheren en veilig bankieren. Hoeveel geld komt er binnen en hoeveel geef je uit? En hoe weet je of een bedrag veilig wordt overgemaakt? Leerlingen trainen dat ze eerst bedenken hoeveel geld ze kunnen besteden voordat ze iets aanschaffen. Dit heet ook wel "responsinhibitie" of "impulsbeheersing". Ook oefenen ze om met een taak te beginnen, zoals een nieuwe verzekering uitzoeken of belastingaangifte doen. Taakinitiatie is ook voor volwassenen soms nog een uitdaging, met als risico dat ze bijvoorbeeld te laat zijn met hun belastingaangifte en een boete krijgen. Door zulke taken op een vast moment in te plannen, maak je de drempel voor jezelf lager.'

VERANTWOORD BESTEDEN

'In onze huidige consumptiemaatschappij is verantwoord besteden geen geringe opgave. Leerlingen trainen binnen dit thema onder meer emotieregulatie, zodat ze weerbaarder worden tegen sociale druk en de aanhoudende stroom aan advertenties. Ook oefenen ze om flexibel te zijn: als inkomsten teruglopen, zullen ze andere bestedingskeuzes moeten maken. Hoe maak je die keuzes? Ze denken onder meer na over noodzakelijke uitgaven en de risico's van geld lenen.'

VOORBEREID OP (ON)VOORZIENE GEBEURTENISSEN

'Stel je raakt je mobiel kwijt. Of je weet dat je aan het einde van het jaar een grote uitgave moet doen. Hoe ga je daarmee om? Binnen "Voorbereid zijn op (on)voorziene gebeurtenissen" bespreken leerlingen verschillende scenario's. Als oefening kun je bijvoorbeeld leerlingen concrete spaardoelen laten formuleren en af en toe samen kijken hoever ze al zijn. Zo trainen ze onder meer doelgericht gedrag en om hun aandacht vol te houden.' ■

** De lesthema's zijn gekoppeld aan de leerdoelen van het Nibud. Deze geven aan wat kinderen bij verschillende leeftijden moeten kennen en kunnen op het gebied van financiële vaardigheden.*

> Meer over de lesthema's, tips voor in de klas en een overzicht van lesmaterialen: geldlessen.nl, magazines.slo.nl/financiele-geletterdheid en nibud.nl/beroepsmatig/nibud-leerdoelen/

Bron: Nibud scholierenonderzoek
Beeld: Shutterstock

Wat betalen ouders?

Schoolspullen, schoolboeken, vakantie, verzorging, sport en hobby's.

51%

van de scholieren checkt wekelijks zijn/haar banksaldo. Belangrijkste reden om het niet te doen, is omdat ouders dat doen (40%)

Populaire bijbaantjes

Jongens hebben een krantenwijk, meisjes passen op. Andere populaire baantjes zijn: werken in de supermarkt (j/m), de horeca (j/m), winkel (j/m) en karweitjes doen (j).

Top-3 kleedgeldbesteding

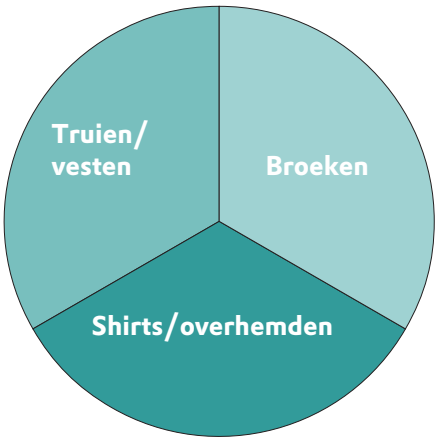

Waaraan geven jongeren hun zakgeld maandelijks uit?

76% besteedt geld aan eten, snoep en drinken (€15)
64% besteedt geld aan cadeaus voor anderen (€11)
62% besteedt geld aan spelcomputers, games en apps (€14)

€3,35

Is het minimum uurloon voor een 16-jarige.

Minder lenen

In 2020 zeggen scholieren minder (23%) te lenen dan in 2016 (45%). Dit kan te maken hebben met de komst van Tikkies, waardoor scholieren het gevoel hebben dat ze minder lenen.

€147

Is het gemiddelde inkomen van een scholier per maand. Hierin zijn de volgende posten meegenomen: zakgeld, kleedgeld en inkomsten uit bijbaantjes en vakantiewerk.

*Een **geldezel** is iemand die tegen betaling zijn bankrekening laat gebruiken voor een transactie. De rekening wordt dan gebruikt om geld wit te wassen. Jongeren die hieraan meewerken zijn strafbaar, zij worden geldezels genoemd.